

BOSHLANG'ICH SINFLARDA TO'G'RI YOZISHGA DOIR O'QUV TOPSHIRIQLARINING METODIK TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Subxonova Sanobar Abduhalim qizi

Navoiy davlat universiteti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20839495>

Annotatsiya: To'g'ri yozish – imlo muammosi hozirgi kunda jamiyat a'zolarining savodxon qilib tarbiyalashda muhim o'rin egallaydi. Ushbu maqolada ham bugungi kunda jamiyatni savodxon qilib shakillantirishda eng avvalo, boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutqda o'z fikrini to'g'ri va ravon qilib ifoda eta olishlari uchun ularga turli metod va vositalar orqali to'g'ri yozish- orfografik malakalarini rivojlantirish lozimligi eng asosiy masala ekanligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: imlo, to'g'ri yozish, orfografiya, o'quv topshiriqlari, jamiyat savodxonligi, yozma nutq, mashqlar tizimi.

Abstract: The problem of correct writing and spelling occupies an important place in the education of society members. In this article, today, in order to make the society literate, first of all, in order for elementary school students to be able to express their thoughts correctly and fluently in oral and written speech, they should be taught through various methods and tools. It is thought that the most important issue is the need to develop writing-orthographic skills.

Key words: spelling, correct writing, orthography, educational tasks, social literacy, written speech, exercise system.

Аннотация: Проблема правильного письма и орфографии занимает важное место в воспитании членов общества. В данной статье сегодня для того, чтобы сделать общество грамотным, прежде всего для того, чтобы ученики начальной школы могли правильно и бегло выражать свои мысли в устной и письменной речи, их следует обучать с помощью различных методов и средств. Считается, что наиболее важным вопросом является необходимость развития письменно-орфографических навыков.

Ключевые слова: орфография, правильное письмо, орфография, учебные задачи, социальная грамотность, письменная речь, система упражнений.

To'g'ri yozish – imloviy savodxonlik har bir davrda ham jamiyat va tilning rivoji uchun juda katta o'ringa ega bo'lgan omil bo'lib kelgan. Chunonchi, biz hayotimizning har bir jabhasini yozma va og'zaki nutqsiz tassavur eta olmaymiz. Ana shu nutqning benuqson va kamchiliklardan xoli bo'lmog'i uchun esa ijtimoiy hayotda har bir shaxsning o'rni mavjuddir. Bugungi kunda atrofimizda uchrab turgan bir qancha yozma nutqda ifoda etilgan reklama, e'lon, xabar hattoki, ommaviy axborot vositalarida ham tez-tez uchrab turadigan imloviy xatoliklar kishi tabini xira qiladi. Bunga sabab esa shu nutq egalarining imloviy savodxonliklarining yaxshi shakillanmaganligida hamda imloviy hushyorlik darajasi pastligidadir.

Muhtaram Prizidentimiz Sh.M. Mirziyoyev e'tirof etib o'tganlaridek: «Yoshlarni zamonaviy bilim va tajribalar, ezgu fazilatlar egasi bo'lgan insonlar etib voyaga yetkazish, ta'lim sifatini tubdan yaxshilash maqsadida, avvalo, o'quv dasturlari, metodik qo'llanmalarni ilg'or xalqaro mezonlarga moslashtirish, bolalarning tahliliy va kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun ularga sermazmun va tushunarli darsliklar yaratish zarur». [6]

Demak, jamiyatning savodxon bo‘lib yetishmog‘i uchun, avvalo, bizdan qilinadigan talab bu – o‘shib kelayotgan yosh avlodni boshlang‘ich sinflardanoq o‘z nutqni va fikrini og‘zaki va yozma tarzda to‘g‘ri va ravon ifoda etishi uchun yetarli bilim va ko‘nikmalarni hosil qilmog‘imiz zarurdir.

Boshlang‘ich sinflarda to‘g‘ri yozish – imloga doir dars soatlari ko‘p qisimni tashkil etmaganligi sababli o‘qituvchi ona tili darslarida o‘quuvchilar bilan turli jaryon va metodik materiallar yordamida shug‘illanmog‘i lozimdir. Birinchi galda o‘quvchilarning imloviy hushyorligini oshirishi kerak hisoblanadi.

Pedagogika fanlari nomzodi Yunusov Qobiljon Abzalxonovich ham “Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda orfografik hushyorlikni shakillantirish” nomli dissertatsiya ishida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning orfografik hushyorligini shakillantirishdagi psixologik xususiyatlarni o‘rganib chiqib olingan natijalar xulosasida orfografik hushyorlik farazini ilgari suradi: “Orfografiya o‘qitishda lingvistik va psixologik asoslarda belgilangan muayyan mashqlar tizimini amalda qo‘llash natijasida o‘quvchilarning yozma bog‘lanishli nutqida orfografik hushyorlik barqarorlashib boradi”. [5;3]

Bundan kelib chiqadiki, o‘quchi yozma nutqdan foydalanar ekan u har bir so‘z va iboraning imloviy jihatdan to‘g‘ri yozishga bor diqqatini qaratishi lozim hisoblanadi. Nafaqat dars jarayonida ko‘proq nazorat diktantlari yozish orqali esa biz o‘quvchining orfografik hushyorligini faollashtirishga erishishimiz mumkin hisoblanadi. Diktant tahlilida esa o‘quvchi xato yozgan so‘z va birikmalarini ma‘nosi va nutqda qo‘llanilishini yana bir bor izohlar orqali o‘rganib ushbu xatoni qayta takrorlamaslikka harakat qiladi. Ko‘chirma diktant turida esa, o‘quvchi matn tarkibidagi aynan xato yozilgan so‘zlarni topib ularni imloviy jihatdan to‘g‘rilab yozish orqali o‘zida paydo qilgan orfografik hushyorlikni yanada rivojlantirish hamda sinovdan o‘tkazishda qo‘llay oladi. Buning natijasida esa boshlang‘ich sinf o‘quvchisida anchagina orfografik hushyorlik ko‘nikmasi rivojlanadi.

Shuningdek, G.X. Yaxshiboyevning “Boshlang‘ich sinflarda orfografiyani axborot texnologiyalari yordamida adaptiv o‘rgatishning ilmiy-nazariy asoslari” nomli monografiyasida orqali ham hozirgi kunda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini axborot texnologiyalari darslari kompyuterda turli xil qiziqarli topshiriqlar berish orqali ham ularning orfografik savodxonligini oshirish mumkinligi haqida bir qancha fikr va mulohazalar keltirib o‘tiladi: “Kompyuterli adaptiv o‘qitish texnologiyasining mohiyati quyidagicha: o‘quvchilarning talab qilinadigan orfografik kompetentligi va o‘rgatilganligi darajasiga erishish uchun o‘quv materiali mazmunini yiriklashtirilgan strukturalash, unga adekvat, o‘quvchilarning to‘la qisqartirilgan yoki chuqurlashtirilgan o‘qish variantlarini mustaqil tanlashi va o‘rganishga yo‘naltirilgan o‘qitish metodlari, vositalari va shakllarini tanlash amalga oshiriladi”. [4;36] Bunda dars jarayonida matn tarkibidagi turli harflar tushirib qoldirilib, o‘quvchilar turli topshiriqlarni bajarish orqali imloviy savodxonliklarini tekshirib ko‘radilar hamda xato va kamchiliklarini esa tuzilgan dasturning ogohlantirishi yordamida to‘g‘rilaydilar. Buning natijasida esa o‘quvchilar ham kompyuter savodxonligini, ham orfografik savodxonligini oshirib boradilar. Ushbu dasturiy ta‘minotni qo‘llash orqali ham boshlang‘ich sinflarda orfografik savodxonlikni mashq va topshiriqlarni bajargan holda o‘quvchilarda yozma savodxonlik adaptiv o‘rgana boshlaydilar.

Shunindek, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining imloviy xatoliklarga yo‘l qo‘yishiga yana bir sabab bu – ularning shevaga xos so‘zlarni yozma nutqda qo‘llashidir. Bu kamchilikni oldini olish uchun esa, birinchi navbatda o‘qituvchi shevaga xos gapirmasligi lozimdir. Chunki, ko‘pchilik o‘quvchilar mahaliy sheva tasirida fonetik, orfoepik hamda orfografik xatoliklarga yo‘l qo‘yishadi. Dars jarayonida esa buni bartaraf etish uchun o‘quvchilarga ko‘proq kitob mutolaasini tavsiya etish

foydadan xoli bo'lmaydi. Chunki, badiiy asarlar adabiy tilda yozilganligi sababli o'quvchida so'zning to'g'ri yozilishiga ko'z xotirasi orqali ko'nikma hosil bo'ladi. Bunda o'quvchiga turli metodlar va pedagogik texnologiyalar orqali rivojlantirish mumkin hisoblanadi.

Bunda matn tarkibida shevaga xos so'zlarni va adabiy tildagi juftini bir necha gaplarda keltirib o'tish orqali o'quvchiga gaplar tarkibidagi shevaga xos (xoto yozolgan) so'zlarni adabiy shakliga (to'g'risiga) almashtirib yozish orqali ham o'quvchida to'g'ri yozish ko'nikmasini rivojlantirish mumkin hisoblanadi. Masalan: Bugun biz sinfdoshlarimiz bilan sovat uchda kutubxonaga borishga kelishdik.

Yuqorida keltirilgan misolda sovat so'zi shevaga xos bo'lgan so'z hisoblanib, o'quvchi matn tarkibidan topib, u kabi so'zlarni topib ularni adabiy tildagi orfografik jihatdan to'g'ri shakliga o'zgartirib ko'chirish orqali ham o'z savodxonligini yanada rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, boshlang'ich sinf o'quvchilarining to'g'ri yozish ko'nikmasi yuzasidan metodik ta'minotini shakillantirish orqali ularning orfografik qoidalarni amaliy mashq va topshiriqlar orqali tezroq hamda puxtaroq o'rganishini, o'z fikrini yozma ravishda to'g'ri va tushunarli tarzda ifoda eta olishini ta'minlaymiz.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Movjidova M. Og'zaki va yozma nutqdagi xatolar. Til va adabiyot ta'limi jurnali. 2015-y. 7-son. 85 b.
2. Murodova N.Q. O'quvchilar nutqida mahaliy shevalar ta'sirida vujudga keladigan talaffuz va imlo xatolari va ularni tuzatish usullari. Dissertatsiya. Toshkent. – 1993.
3. Qosimova K., Matchonov S. v.b. Ona tili o'qitish metodikasi. “Noshir”, Toshkent. – 2009. 351 b.
4. Yaxshiboyev G. X. Boshlang'ich sinflarda orfografiyani axborot texnologiyalari yordamida adaptiv o'rgatishning ilmiy-nazariy asoslari. Monografiya. “Fan”. Toshkent. -2012. 107 b.
5. Yunusov Qobiljon Abzalxonovich. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda orfografik hushyorlikni shakillantirish. Avtoreferat. Toshkent. – 1993. 23 b.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>
7. G'ulomov A., Sayfullayeva R., Ernazarova M. v.b. O'zbek tilini o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. Muharrir. Toshkent. – 2023. 370 b.